

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Кафедра психологічного консультування і психотерапії

Робоча програма навчальної дисципліни

Порівняльна психологія (зоопсихологія)

рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
галузь знань	05 соціальні та поведінкові науки
спеціальність	053 психологія
освітньо - професійна програма	психологія
вид дисципліни	обов'язкова
факультет	психології

2019/2020 навчальний рік

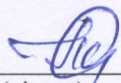
Додаток до робочої програми навчальної дисципліни

Порівняльна психологія. Зоопсихологія

Дію робочої програми продовжено: на 2020-2021 н.р.

Заступник декана факультету психології з навчальної роботи

« 23 » серпня 2020 р.

(підпис)

Олена НЕВОЄННА

Голова методичної комісії факультету психології

« 23 » серпня 2020 р.

(підпис)

Юлія ГІМАЄВА

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету психології

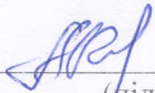
«21» червня 2019 року, протокол № 7

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Фролова Є.В., к.психол.н., доцент, доцент кафедри психологічного консультування і психотерапії

Програму схвалено на засіданні кафедри психологічного консультування і психотерапії

Протокол від «31» травня 2019 року, протокол № 8

Завідувач кафедри психологічного консультування і психотерапії

_____ Кочарян О.С.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією факультету психології

Протокол від «14» червня 2019 року, протокол № 6

Голова методичної комісії факультету психології

_____ Гімасва Ю.А.
(підпис) (прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Зоопсихологія (Порівняльна психологія)” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 053 психологія.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни “Зоопсихологія (Порівняльна психологія)” є вивчення закономірностей розвитку та еволюції психічного відображення на тваринному рівні, походження та розвиток психічних процесів в онто- та філогенезі у порівняльному аспекті з людиною.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни полягають у формуванні таких компетентностей:

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології.

СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел

В ході вивчення дисципліни передбачено:

надати уявлення про походження та еволюцію психіки;

охарактеризувати психічну діяльність тварин;

здійснити порівняльний аналіз психіки та поведінки тварин та людини.

1.3. Кількість кредитів - **3** (денна форма навчання) / **3** (заочна (дистанційна) форма навчання) / **4** (заочна (друга вища) форма навчання)

1.4. Загальна кількість годин - **90** (денна форма навчання) / **90** (заочна (дистанційна) форма навчання) / **120** (заочна (друга вища) форма навчання)

1.5. Характеристика навчальної дисципліни		
Обов'язкова		
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання	Заочна (друга вища) форма навчання
Рік підготовки		
1-й	1-й	1-й
Семестр		
2-й	2-й	2-й
Лекції		
32 год.	10 год.	12 год
Практичні заняття		
Лабораторні заняття		
Самостійна робота		
58 год.	80 год.	108 год
Індивідуальні завдання		

1.6. Заплановані результати навчання

ПР1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання:

ПР3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань:

ПР4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел:

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Психічна діяльність тварин

Тема 1. Предмет та завдання курсу “Порівняльна психологія”

Історія розвитку зоопсихології. Зоопсихологія та етологія. Методи досліджень у порівняльній психології.

Тема 2. Проблема виникнення та еволюції психіки

Дратівливість та чуттєвість. Виникнення чуттєвості як показник виникнення психіки. Концепція еволюції психіки Леонтьєва-Фабрі.

Тема 3. Загальна характеристика психічної діяльності тварин

Інстинктивна поведінка як основа життєдіяльності тварин. Зовнішні та внутрішні чинники інстинктивної поведінки. Структура інстинктивної поведінки: розвідувальна та заключна фази, природжені пускові механізми, комплекс фіксованих дій.

Відкриття імпринтингу. Чуттєві періоди для імпринтингу. Теорії імпринтингу.

Навчання у тварин. Форми навчання: неасоціативне навчання: звикнення; асоціативне навчання: класичні умовні рефлекси, інструментальні умовні рефлекси; когнітивні процеси: латентне навчання, вибір за зразком, навчання, засноване на уявленнях о просторі, часу, кількості, черзі стимулів; елементарне мислення.

Тема 4. Мислення тварин

Уявлення про мислення тварин. Основні напрямки вивчення мислення тварин. Експериментальні моделі. Здібність тварин до узагальнення та абстрагування. Здібність тварин до символізації. «Соціальна свідомість» тварин. Інтелектуальна діяльність тварин у порівняльному аспекті. Використання тваринами знарядь праці. Передумови розвитку інтелекту людини. Елементи свідомості тварин.

Розділ 2. Поведінка тварин

Тема 5. Розвиток психіки тварин в онтогенезі

Особливості пренатального та постнатального розвитку тварин. Ранній досвід. Психічна діяльність тварин в ювенільному періоді. Загальна характеристика ігри, формування рухомої активності та комунікації в іграх.

Тема 6. Поведінка тварин у порівняльному аспекті з людиною

Комунікація тварин. Мова тварин та мова людини. Агресивна поведінка: визначення, теоретичні напрямки вивчення агресії. Статева поведінка тварин. Зміщувана активність. Ритуалізація. Поведінка різних видів тварин: поведінка хижаків, дельфінів, комах, птахів, дресировка собак.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин																		
	Денна форма						Заочна форма						Друга вища форма навчання						
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі					Усього	у тому числі					
л		п	лаб	інд	ср	л		п	лаб	інд	ср	л		п	лаб	інд	ср		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	
Розділ 1. Психічна діяльність тварин																			
Тема 1. Предмет та завдання курсу “Порівняльна психологія”	4	2				2	11	1				10	12	2					10

Тема 2. Проблема виникнення та еволюції психіки	18	8				10	12	2				10	20	2				18
Тема 3. Загальна характеристика психічної діяльності тварин	18	8				10	12	2				10	12	2				10
Тема 4. Мислення тварин	14	6				8	12	2				10	22	2				20
Разом за розділом 1	54	24				30	47	7				40	66	8				58
Розділ 2. Поведінка тварин																		
Тема 5. Розвиток психіки тварин в онтогенезі	12	4				8	12	2				10	22	2				20
Тема 6. Поведінка тварин у порівняльному аспекті з людиною	14	4				10	21	1				20	22	2				20
Разом за розділом 2	26	8				18	33					30	44	4				40
Підготовка до заліку	10					10	10	3				10	10					10
Усього годин	90	32				58	80	10				80	108	12				108

4. Теми практичних занять

Не передбачено навчальним планом.

5. Завдання для самостійної роботи

Денна форма навчання

№ з/п	Зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Предмет та завдання курсу “Порівняльна психологія”. Підготовка до виконання тестового завдання	2
2	Проблема виникнення та еволюції психіки. Підготовка до виконання тестового завдання	10
3	Загальна характеристика психічної діяльності тварин. Самостійне опрацювання теоретичного матеріалу.	10
4	Мислення тварин. Самостійне опрацювання теоретичного матеріалу.	8
5	Розвиток психіки в онтогенезі тварин. Самостійне опрацювання теоретичного матеріалу; виконання тестового завдання	8
6	Поведінка тварин у порівняльному аспекті з людиною. Самостійне опрацювання теоретичного матеріалу; підготування доповідей	10
7	Підготовка до заліку	10
	Разом	58

Заочна (дистанційна) форма навчання та заочна (друга вища) форма навчання

№ з/п	Зміст самостійної роботи	Кількість годин	Кількість годин

		(заочна)	(друга вища)
1	Предмет та завдання курсу “Порівняльна психологія”. Самостійне опрацювання теоретичного матеріалу, виконання тестового завдання	10	10
2	Проблема виникнення та еволюції психіки. Самостійне опрацювання теоретичного матеріалу; виконання тестового завдання	10	18
3	Загальна характеристика психічної діяльності тварин. Самостійне опрацювання теоретичного матеріалу; виконання тестового завдання	10	10
4	Мислення тварин. Самостійне опрацювання теоретичного матеріалу; виконання тестового завдання	10	20
5	Розвиток психіки в онтогенезі тварин. Самостійне опрацювання теоретичного матеріалу; виконання тестового завдання	10	20
6	Поведінка тварин у порівняльному аспекті з людиною. Самостійне опрацювання теоретичного матеріалу; виконання тестового завдання або реферативної роботи	20	20
7	Підготовка до заліку	10	10
	Разом	80	108

6. Індивідуальні завдання

Не передбачено навчальним планом.

7. Методи навчання

Лекція – це вид роботи, що систематизує виклад навчального матеріалу. Шляхом відвідування та рботи на лекціях студенти отримують уявлення щодо предмету в цілому, знайомляться з основними теоретичними питаннями курсу. Лекції не вичерпують матеріал дисципліни повністю і покликані закласти основи наукових знань, визначити напрям, основний зміст і характер усіх видів навчальних занять і, головним чином, самостійної роботи студентів.

Консультація з дисципліни – метод навчання, який передбачає можливість індивідуального спілкування студента із викладачем за питаннями, що викликали труднощі або потребують додаткової уваги під час вивчення

Самостійна робота студента - вид роботи, що передбачає активність та замученість студента у поза аудиторний час та спрямований на поглиблення знань за певними розділами або темами курсу. Студенти отримують конкретні завдання, термін виконання та попередньо ознайомлюються із вимогами щодо виконання завдань та їх оцінювання.

8. Методи контролю

Для студентів денна форма навчання

у якості поточного контролю передбачено оцінювання самостійної роботи.

Самостійна робота передбачає виконання таких видів самостійної роботи:

- - *тестові завдання* за Розділом 1 та за Розділом 2, які уявляють собою тести по 20 питань кожен з варіантами відповіді. Даний вид роботи спрямований на закріплення

лекційного матеріалу або перевірку якості самостійного вивчення теоретичного матеріалу. Тестові завдання розміщено у електронному курсі за посиланням <http://dist.karazin.ua/>. Студенти виконують завдання й отримують оцінку, яку бачать одразу ж після закриття тесту.

- *доповідь* на одну з обраних тем (або на тему, запропоновану студентом), які виходять за межі лекційного матеріалу за темою 6 «Поведінка тварин у порівняльному аспекті з людиною». Теми доповідей наведено у Додатку). Цей вид роботи не є обов'язковим та надає можливості отримати заохочувальні бали за активність під час навчальних занять.

Для студентів заочна (дистанційна) та другої вищої форми форма навчання у якості поточного контролю передбачено оцінювання самостійної роботи. Самостійна робота передбачає підготовку студентів до лекцій (під час сесії) та виконання таких видів самостійної роботи:

- *тестові завдання* за Розділом 1 та за Розділом 2, які уявляють собою тести по 20 питань кожен з варіантами відповіді. Даний вид роботи спрямований на закріплення лекційного матеріалу або перевірку якості самостійного вивчення теоретичного матеріалу. Тестові завдання розміщено у електронному курсі за посиланням <http://dist.karazin.ua/>. Студенти виконують завдання й отримують оцінку, яку бачать одразу ж після закриття тесту.

У якості **контрольного семестрового заходу** (для студентів усіх форм навчання) передбачено складання *заліку*. *Залікова робота* є письмовою роботою, яка складається із трьох завдань.

Перше завдання містить питання, яке відбиває розуміння матеріалу за темами щодо походження та еволюції психіки. Друге завдання стосується розкриття матеріалу щодо закономірностей психічного відображення у тварин. Третє завдання містить питання, яке спрямоване на оцінювання засвоєння матеріалу темами щодо походження психіки тварин в онтогенезі або поведінки тварин.

Роботу розподілено на 20 варіантів. Номер варіанту роботи може бути закріплений за студентом шляхом випадкового вибору або за вибором викладача.

Питання для підготовки до семестрового контролю

1. Історія розвитку зоопсихології.
2. Предмет та методи досліджень у порівняльній психології
3. Проблема виникнення та еволюції психіки. Дратівливість та чуттєвість.
4. Концепція еволюції психіки Леонтєва-Фабрі.
5. Елементарна сенсорна психіка: нижчий рівень;
6. Елементарна сенсорна психіка: вищий рівень.
7. Перцептивна психіка: нижчий рівень;
8. Перцептивна психіка: вищий рівень;
9. Перцептивна психіка: найвищий рівень.
10. Інстинктивна поведінка як основа життєдіяльності тварин.
11. Зовнішні та внутрішні чинники інстинктивної поведінки.
12. Ключові та наднормальні стимули.
13. Фільтрація стимулів. Периферична та центральна фільтрація.
14. Структура інстинктивної поведінки.
15. Уявлення про імпринтинг. Властивості імпринтингу.
16. Види та функції імпринтингу.
17. Навчання у тварин. Форми навчання
18. Неасоціативне та асоціативне навчання.

19. Когнітивні процеси.
20. Елементарне мислення.
21. Основні напрямки вивчення мислення тварин. Експериментальні моделі.
22. Здібність тварин до узагальнення та абстрагування.
23. Здібність тварин до символізації.
24. Вивчення елементів свідомості у тварин.
25. Передумови розвитку інтелекту людини.
26. Інтелектуальна діяльність тварин у порівняльному аспекті з людиною.
27. Використання тваринами знарядь праці.
28. Розвиток психіки тварин в онтогенезі.
29. Особливості пренатального та постнатального розвитку психіки тварин.
30. Психічна діяльність тварин в ювенільному періоді.
31. Загальна характеристика ігри, формування рухомої активності та комунікації в іграх.
32. Агресія: визначення, теоретичні напрямки.
33. Концепція агресії К. Лоренца.
34. Функціональний аспект агресії.
35. Види агресивної поведінки.
36. Сексуальна поведінка тварин. Стратегія статей.
37. Материнський інстинкт. Еволюції турботи про потомство.
38. Комунікація тварин. «Мова» тварин та мова людини.
39. Складна поведінка медоносної бджоли.
40. Навчання вищих мавп людській мові.

9. Схема нарахування балів

Розподіл балів для денної форми навчання

Поточний контроль та самостійна робота						Разом	Залік	Сума
Розділ 1			Розділ 2					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	40	60	100
10	10			10	10			

Студента є допущеним до підсумкового семестрового контролю за умови виконання самостійної роботи (мінімальна кількість балів 20).

Тестові завдання за розділами 1-2 оцінюються у 20 балів (максимально) згідно із наведеними нижче критеріями оцінювання.

Критерії оцінювання тестової роботи за розділами 1-2 (20 завдань)

Бали	Критерії оцінювання
1 (+)	Повне співпадіння вказаної відповіді із ключем
0,01-0,99 (+/-)	Часткове співпадіння вказаної відповіді із ключем (вказано не усі вірні відповіді, але без суттєвих помилок). Система Moodle розраховує відсоток правильних відповідей згідно алгоритму, що закладено у систему.
0 (-)	Повне неспівпадіння вказаної відповіді із ключем

Студенту, який успішно вивчає навчальну дисципліну протягом семестру та має намір поглибити знання у певній темі, надається можливість отримати заохочувальні бали шляхом підготування усної доповіді за темою 6. *Доповідь* за оцінюються у 10 балів (максимально) згідно із наведеними нижче критеріями оцінювання та надає можливість отримати заохочувальні бали до загальної суми балів, які отримано протягом семестру.

Критерії оцінювання доповіді

Показник, що оцінюється	Критерії оцінювання
9-10	У доповіді повністю розкрито зміст обраної теми. Матеріал викладено логічно, послідовно, аргументовано, мова є грамотною, наявний науковий стиль викладення матеріалу, студент демонструє вільне володіння термінологічним апаратом дисципліни та матеріалом за темою. Студент вільно відповідає на додаткові питання за темою доповіді. Для підготування доповіді використано джерела з основної літератури та додаткового матеріалу або іншомовних джерел.
6-8	У доповіді повністю розкрито зміст обраної теми. Матеріал викладено логічно, послідовно, аргументовано, мова є грамотною, наявний науковий стиль викладення матеріалу, студент демонструє вільне володіння термінологічним апаратом дисципліни та матеріалом за темою. Студент має труднощі із формулюванням відповідей на додаткові питання за темою доповіді.
3-5	Зміст доповіді неповністю розкриває зміст обраної теми. Матеріал викладено із порушенням логіка або послідовності, мова є побутовою. Загалом присутнє володіння термінологічним апаратом дисципліни та матеріалом за темою. Студент має труднощі із формулюванням відповідей на додаткові питання за темою доповіді.
0-2	Доповідь не розкриває обрану тему. Студент не орієнтується у початковому матеріалі, який винесено на доповідь.

Розподіл балів для заочної (дистанційної) форма навчання

Поточний контроль та самостійна робота						Разом	Залік	Сума
Розділ 1			Розділ 2					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	40	60	100
10	10			10	10			

Тестові завдання за розділами 1-2 оцінюються згідно із алгоритмом, що встановлено у програмній платформі, яка забезпечує електронний курс «Порівняльна психологія. Зоопсихологія» (<http://dist.karazin.ua/>). Максимальна кількість балів, яку можливо отримати за виконання цих завдань, становить 40 балів.

Критерії оцінювання тестової роботи за розділами 1-2 (20 завдань)

Бали	Критерії оцінювання
1 (+)	Повне співпадіння вказаної відповіді із ключем
0,01-0,99 (+/-)	Часткове співпадіння вказаної відповіді із ключем (вказано не усі вірні відповіді, але без суттєвих помилок). Система Moodle розраховує відсоток правильних відповідей згідно алгоритму, що закладено у систему.
0 (-)	Повне неспівпадіння вказаної відповіді із ключем

Студент є допущеним до підсумкового семестрового контролю за умови виконання завдань електронного курсу (мінімальна кількість балів 20).

Розподіл балів для другої вищої форми навчання

Поточний контроль та самостійна робота						Разом	Залік	Сума
Розділ 1			Розділ 2					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	40	60	100
10	10			10	10			

Студента є допущеним до підсумкового семестрового контролю за умови виконання самостійної роботи (мінімальна кількість балів 20).

Критерії оцінювання тестової роботи за розділами 1-2 (20 завдань)

Бали	Критерії оцінювання
1 (+)	Повне співпадіння вказаної відповіді із ключем
0,01-0,99 (+/-)	Часткове співпадіння вказаної відповіді із ключем (вказано не усі вірні відповіді, але без суттєвих помилок). Система Moodle розраховує відсоток правильних відповідей згідно алгоритму, що закладено у систему.
0 (-)	Повне неспівпадіння вказаної відповіді із ключем

Семестровий контроль (залік) проводиться у письмовій формі під час сесії та є однаковими для студентів денної та заочної форми навчання – завдання містить 3 питання, які потребують розгорнутої та обґрунтованої відповіді. Кожне питання оцінюється у 20 балів, сумарно 60 балів за роботу.

Критерії оцінювання залікової роботи

Бали за контрольне питання	Критерії оцінювання
18-20	У відповіді повністю розкрито зміст питання. Матеріал викладено логічно, аргументовано, мова є грамотною, науковий стиль викладення матеріалу, вільне володіння термінологічним апаратом дисципліни. У відповіді продемонстровано високий рівень володіння матеріалом, що було викладено на лекціях, та додатковим матеріалом, що винесено для самостійної роботи.
14-17	Відповідь досить повно розкриває зміст питання або розкриває основні (найважливіші) аспекти у запитанні, студент володіє термінологічним апаратом дисципліни. У викладеному матеріалі студент має помилки із аргументацією відповіді, недостатня логічність та послідовність викладення матеріалу. У відповіді продемонстровано високий рівень володіння матеріалом, що було викладено на лекціях, та середній рівень володіння додатковим матеріалом.
10-13	Відповідь на контрольне питання є неповною, розкриває тільки деякі аспекти навчального матеріалу. Студент припускається помилок у використанні термінології навчальної дисципліни. Рівень володіння матеріалом, що було викладено на лекціях, та додатковим матеріалом є середнім.
5-9	У відповіді допущено суттєві помилки, які свідчать про незнання лекційного матеріалу або обов'язкової літератури; студент слабо володіє термінологією дисципліни.
0-4	Відповідь практично відсутня, студент демонструє незнання лекційного матеріалу або обов'язкової літератури; не володіє термінологією.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою
	50– 100

10. Рекомендована література

Основна література

1. Дьюсбери Д. Поведение животных: Сравнительные аспекты. – М.: «Мир», 1981. – 479 с.
2. Зорина З. А., Полетаева И. И. Зоопсихология. Элементарное мышление животных. – М., Аспект Пресс, 2002.- 320 с.
3. Корж О.П. Етологія тварин Суми : Університетська книга, 2016. — 236 с.
4. Леонтьев А. Н. Проблема развития психики. – М. Академия педагогических наук РСФСР, 1981. – 336 с.
5. Мак-Фарленд Д. Поведение животных. – М.: «Мир», 1988. – 520 с.
6. Меннинг О. Поведение животных: Вводный курс. – М. «Мир», 1982. – 360 с.
7. Москалец В.П. Зоопсихологія і порівняльна психологія К.: Центр учбової літератури, 2014 –200 с.
8. Сотская М.Н. Зоопсихология и сравнительная психология: Учебник. - М: МГУ им. М. В. Ломоносова, 2007. - 641 с.
9. Сравнительная психология и зоопсихология. Хрестоматия./сост. Г. В. Калягина. – СПб. Питер, 2003. – 180 с.
10. Туриніна О.А., Сердюк А.З. Порівняльна психологія Навчальний посібник. - Київ: МАУП, 2005. – 228 с.
11. Фабри К. Э. Основы зоопсихологии: Учебник для студентов высших учебных заведений, обучающихся по специальностям «Психология», «Биология», «Зоология» и «Физиология». — 3-е изд. — М.: Учебно-методический коллектор «Психология», 2001. — 464 с.
12. Хайнд Р. Поведение животных: Синтез этологии и сравнительной психологии. – М. «Мир», 1975. – 855 с.
13. Шевців М.В., Філоненко М.М. Зоопсихологія з основами етології Підручник – К: Центр учбової літератури, 2013. – 242 с.
14. Шовен Р. Поведение животных. – М. «Мир», 1972. – 487 с.

Допоміжна література

1. Баскин Л. М. Поведение копытных животных. –М. : Наука, 1976 . – 295 с.
2. Бэрн Р., Ричардсон Д. Агрессия. – СПб: Питер, 2001. — 352 с: ил.
3. Вербер Б. День муравья. – М.: Гелиос, Рипол Классик, 2006 – 512 с.
4. Гудолл Дж. Шимпанзе в природе: поведение. Пер. с англ.-М.: Мир, 1992.-670 е., ил.
5. Гудолл ван Лавик Дж. В тени человека. – М., «Мир», 1974. – 264 с.
6. Докинз Р. Эгоистичный ген. – М. : Мир, 1993. - 318 с.:ил.
7. Дольник В. Непослушное дитя биосферы. Беседы о поведении человека в компании птиц, зверей и детей. – СПб.: Издательство «Петроглиф», М.: Издательство МЦНМО, 2013. – 352 с
8. Жуков Б. Введение в поведение. История наук о том, что движет животными и как их правильно понимать М.: АСТ, 2016. — 400 с.
9. Зорина З.А., Смирнова А.А. О чем рассказали говорящие обезьяны: Способны ли высшие животные оперировать символами? Научный редактор д. биол. н. И. И. Полетаева; Предисл. А. Д. Кошелева; Послесл. Вяч. Вс. Иванова и А. Д. Кошелева. — М.: Языки славянских культур, 2006. — 424 с.
10. Киселев С.Ю. Введение в зоопсихологию Екатеринбург: Изд-во Урал. ун-та, 2015. — 160 с.
11. Клив Ф. Киты и дельфины.-М.: Белфакс, 1995.-80 с.: ил.-(Мир животных).
12. Колдуэлл Д., Колдуэлл М. Мир бутылконового дельфина / Пер. с англ. И.Шуваловой; Худож. Н.Унрод.-Л.: Гидрометеиздат, 1980.-136 с.: ил.

13. Константинов А.И., Мовчан В.Н. Звуки в жизни зверей – Л.: Изд-во Ленинградского университета, 1985.– 304 с.
14. Коробейников Б. Дельфіни: Нарис /Фото авт.-К.: Веселка, 1979.-24 с.: іл.
15. Корягин С. А. Поведение и обоняние хищных зверей. – М. Издательство Московского Университета. 1979г. 224с.,ил.
16. Корягин С. А. Запахи в жизни зверей. – Л.:Знание, 1985. – 130 с.
17. Крушинский Л. В. Биологические основы рассудочной деятельности.– М., 1986. – 271 с.
18. Линден Ю. Обезьяны, человек и язык. – Пер. с англ. Е. П. Крюковой под ред. Е. Н. Панова.—М.: Мир, 1981. 272 с. с илл.
19. Лоренц К. (так называемое "зло"): Пер. с нем. — М.: Издательская группа "Прогресс", "Универс", 1994. — 272 с.
20. Лоренц К. Год серого гуся. – М.: Мир, 1984. – 190, с илл.
21. Лоренц К. Человек находит друга. – Пер. с нем. Г. Ф. Швейник. Пер. с англ. И. Г. Гурова. – М.: Мир, 1977. – 224 с.
22. Майнхардт Х. Моя жизнь среди кабанов. – М.: Лесн. пром-сть, 1983. — 128 с.
23. Моуэт Ф. Не кричи «Волки!». – М. Мир, 1998 – 168 с.
24. Панов Е. Н. Бегство от одиночества. – М. М., Лазурь, 2001. 640 с.
25. Панов Е. Н. Поведение животных и этологическая структура популяций. – М.: ИЗДАТЕЛЬСКАЯ ГРУППА URSS Изд.2 , 2010. – 424 с
26. Прайор К. Не рычите на собаку! О дрессировке животных и людей. – М., Издательство: Эксмо, 2009 г – 288 с.
27. Сафина К. За гранью слов. О чем думают и что чувствуют животные СПб.: Азбука, 2018. — 282 с.
28. Слоним А. Д. Среда и поведение. – Л.: Наука. 1976.— 375 с .
29. Тинберген Н. Осы, птицы, люди. – М., М.: Мир, 1970. - 336 с. - (В мире науки и техники).
30. Уилсон Р. А. Психология эволюции. – К.: «ЯНУС», 1999. – 301 с.
31. Уилсон Р. А. Квантовая психология. Перевод с англ. под ред. Я. Невструева. — К.: «ЯНУС», 1998.—224с.
32. Уитни Л. Психология собаки. – М., Издательство: Центрполиграф, 1999 г. – 301 с.
33. Фосси Д. Гориллы в тумане. – М., 1997. М.: Армада, 1997 г. – 260 с.
34. Фриш К. Из жизни пчел. – М.: Мир, – 1980 – 210 с.
35. Ярошенко Н.Н. Зоопсихология с основами этологии: учебное пособие по самостоятельной работе студентов Донецк: ДонНУ, 2010. – 258 с.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. <http://dspace.univer.kharkov.ua/>
2. <http://cel.univer.kharkov.ua/>
3. www.koob.ru
4. www.ethology.ru
5. www.follow.ru

Теми доповідей / реферативної роботи

1. «Мова тварин» та мова людини. Види комунікацій тварин.
2. Особливості комунікації приматів.
3. Навчання вищих мавп людській мові.
4. Концепція агресії К. Лоренца.
5. Види агресивної поведінки у тварин та людини.
6. Етологічні та еволюційні основи статевої поведінки людини.
7. Материнство, еволюція материнського інстинкту та турботи про потомство у тварин.
8. Зміщена активність та ритуалізація.
9. Психічна діяльність тварин у порівняльному аспекті з людиною.
10. Використання тваринами знарядь праці.
11. Здібність тварин до символізації (на прикладі арифметичних завдань).
12. Здібність тварин до узагальнення та абстрагування.
13. Вивчення елементів свідомості тварин.
14. Поведінка комах.
15. Поведінка хижаків.
16. Поведінка копитних.
17. Поведінка птахів.
18. Поведінка приматів.
19. Поведінка дельфінів.
20. Дресировка собак.

Завдання та система оцінювання самостійної роботи студентів денної форми навчання, які перебувають у відрядженні у зв'язку з академічною мобільністю

<p>Види та зміст самостійної роботи</p>	<p>Самостійна робота передбачає виконання таких видів самостійної роботи:</p> <ul style="list-style-type: none"> - вивчення лекційного матеріалу з тем курсу, що пропущено студентом за період перебування у відрядженні у зв'язку з академічною мобільністю. Лекційний матеріал, презентації та відеоматеріали за кожною темою розміщено у електронному курсі «Порівняльна психологія. Зоопсихологія» за посиланням http://dist.karazin.ua/. Студенти самостійно реєструються на сайті та за узгодженим списком підключаються до електронного курсу «Порівняльна психологія. Зоопсихологія» й отримують доступ до усіх матеріалів курсу. - <i>тестові завдання</i> за Розділом 1 та за Розділом 2, які уявляють собою тести по 20 питань кожен з варіантами відповіді. Даний вид роботи спрямований на закріплення лекційного матеріалу або перевірку якості самостійного вивчення теоретичного матеріалу. Тестові завдання розміщено у електронному курсі за посиланням http://dist.karazin.ua/. Студенти виконують завдання й отримують оцінку, яку бачать одразу ж після закриття тесту. 								
<p>Термін виконання</p>	<p><i>тестові завдання</i> за Розділом 1 – перша декада березня; <i>тестові завдання</i> за Розділом 2 – друга декада квітня. Конкретні дати встановлюються у календарі електронного курсу на початку навчального семестру.</p>								
<p>Форма контролю</p>	<p><i>тестові завдання</i> за Розділом 1 та за Розділом 2</p>								
<p>Система оцінювання</p>	<p><i>Тестове завдання</i> за Розділом 1 – 20 балів <i>Тестове завдання</i> за Розділом 2 – 20 балів</p> <p>Тестові завдання за розділами 1-2 оцінюються згідно із алгоритмом, що встановлено у програмній платформі, яка забезпечує електронний курс «Порівняльна психологія. Зоопсихологія» (http://dist.karazin.ua/). Максимальна кількість балів, яку можливо отримати за виконання цих завдань, становить 40 балів.</p> <table border="0" data-bbox="598 1657 1404 1948"> <thead> <tr> <th align="left">Бали</th> <th align="left">Критерії оцінювання</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1 (+)</td> <td>Повне співпадіння вказаної відповіді із ключем</td> </tr> <tr> <td>0,01-0,99 (+/-)</td> <td>Часткове співпадіння вказаної відповіді із ключем (вказано не усі вірні відповіді, але без суттєвих помилок). Система Moodle розраховує відсоток правильних відповідей згідно алгоритму, що закладено у систему.</td> </tr> <tr> <td>0 (-)</td> <td>Повне неспівпадіння вказаної відповіді із ключем</td> </tr> </tbody> </table>	Бали	Критерії оцінювання	1 (+)	Повне співпадіння вказаної відповіді із ключем	0,01-0,99 (+/-)	Часткове співпадіння вказаної відповіді із ключем (вказано не усі вірні відповіді, але без суттєвих помилок). Система Moodle розраховує відсоток правильних відповідей згідно алгоритму, що закладено у систему.	0 (-)	Повне неспівпадіння вказаної відповіді із ключем
Бали	Критерії оцінювання								
1 (+)	Повне співпадіння вказаної відповіді із ключем								
0,01-0,99 (+/-)	Часткове співпадіння вказаної відповіді із ключем (вказано не усі вірні відповіді, але без суттєвих помилок). Система Moodle розраховує відсоток правильних відповідей згідно алгоритму, що закладено у систему.								
0 (-)	Повне неспівпадіння вказаної відповіді із ключем								